

63. ročník Fyzikálnej olympiády

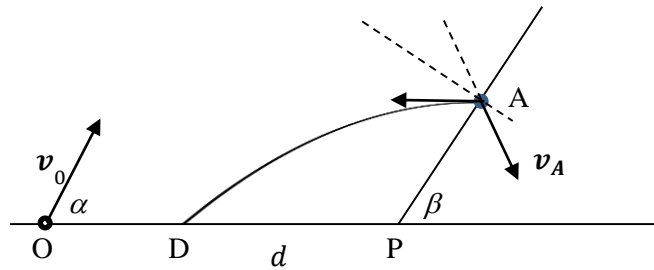
v školskom roku 2021/2022

Kategória A

Krajské kolo – text úloh v maďarskom jazyku

1. A ferde falról visszapattanó labda

A vízszintes talajon álló fiú (O pont) egy rugalmas labdát hajított a ferde falra d távolságból a fal P alsó szélétől. A ferde fal dőlésszöge $\beta < 90^\circ$ (A-1 ábra). A labdát mindig α hajítási szöggel dobta el (a vízszintes talajhoz viszonyítva). Változtatta a hajítás v_0 kezdeti sebességét, és megfigyelte a labda mozgását.

A-1 ábra

- Mekkora v_{01} sebességgel kellett elhajítania a labdát, hogy egyenesen a P pontba essen?
- Mekkora v_{02} sebességgel kell elhajítania a labdát, hogy a ferde falra esve vízszintes irányban pattanjon vissza (A-1 ábra)? Milyen feltételeket kell teljesíteniük az α és β szögeknek, hogy ez lehetséges legyen?
- Az O ponttól mekkora x_D távolságban ér földet a falról visszapattanó labda? Mekkora α_0 szög alatt kéne a labdát elhajítani, hogy falról vízszintesen visszapattanva az O pontba essen?

A feladatot oldják meg általánosan, majd a következő értékekre: $\beta = 60^\circ$, $d = 6,50$ m, $g = 9,81$ m $\cdot$ s $^{-2}$, és két hajítási szögre: $\alpha_1 = 45,0^\circ$ és $\alpha_2 = 70,0^\circ$!

A labda és a fal ütközése tökéletesen rugalmas, a légellenállás elhanyagolhatóan kicsi. A fiú magasságát ne vegyék figyelembe – a hajítás O pontja a vízszintes felületen van.

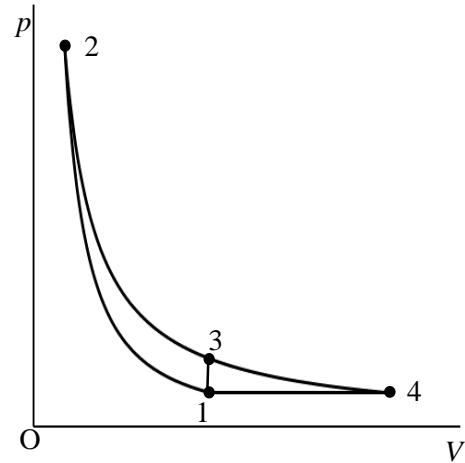
2. A legnagyobb hatásfok

A diákoknak két termodinamikai körfolyamat hatásfokát kell összehasonlítniuk. A körfolyamatokat ideális gázzal (oxigénnel) végzik, p - V diagramjuk az A-2 ábrán látható. A gáz mennyisége $n = 2,0$ mol. A kezdeti 1-es állapotban a gáz nyomása $p_1 = 200$ kPa, hőmérséklete $T_1 = 300$ K.

Az 1-2-3-1 *első folyamat* részei:

1-2 – adiabatikus kompresszió az 1-es állapotból,
2-3 – izotermikus tágulás $T_2 = 600$ K hőmérsékleten,
3-1 – visszatérés izochor folyamatban a kezdeti 1-es állapotba.

Az 1-2-3-4 *második folyamat* abban különbözik az elsőtől, hogy az izotermikus tágulás egészen a 4-es állapotig tart, ahonnan izobár folyamatban tér vissza az 1-es állapotba.

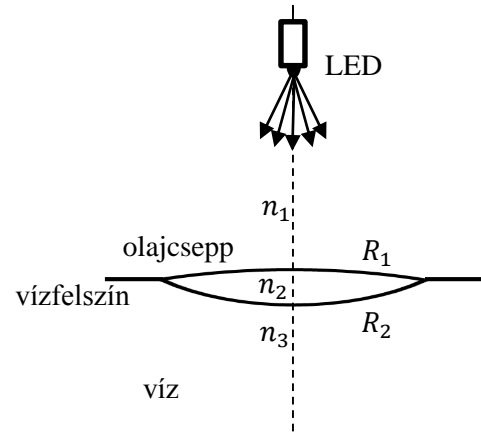
A-2 ábra

- Mekkora a gáz V_1 térfogata az 1-es állapotban, a p_2 nyomása és V_2 térfogata a 2-es állapotban, és a V_4 térfogata a 4-es állapotban?
- Határozzák meg az első ill. második körfolyamat η_1 ill. η_2 hatásfokát!

3. A LED leképezése

A víz felszínén egy lencse alakú olajcsepp van (A-3 ábra). Egy vékony fonálon állandó $v = 10 \text{ mm} \cdot \text{s}^{-1}$ sebességgel engednek le egy széles térszögben világító pontforrást (LED) pontosan az olajcsepp közepe felett. Amikor $h = 20 \text{ cm}$ távolságban van a víz felszínétől, a LED fénysugarai egy pontba gyűlnek össze $H = 30 \text{ mm}$ mélyen a víz felszíne alatt.

Tételezzék fel, hogy az olajcsepp felső és alsó határfelülete gömbfelületek, a felső görbülete R_1 , az alsóé R_2 (A-3 ábra)! A csepp átmérője $d = 8,5 \text{ mm}$, és legmagasabb pontja $\delta_1 = 0,75 \text{ mm}$ -rel van a víz szabad felszíne felett!

A-3 ábra

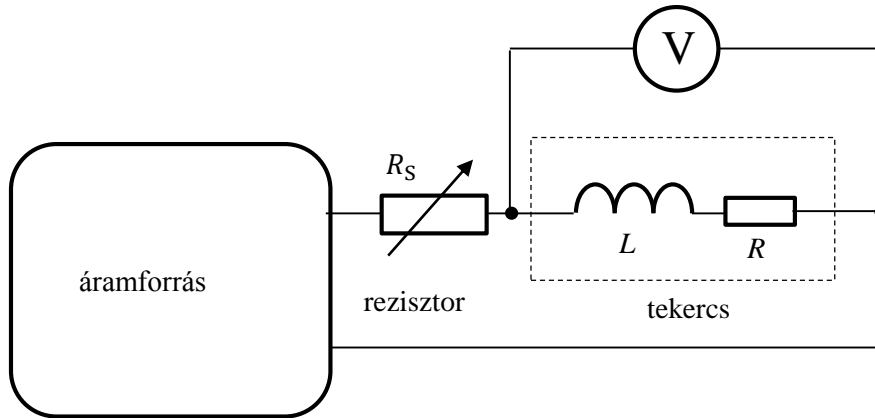
- Az a fénysugár, amely az optikai tengellyel párhuzamosan esik a lencse felső felületére, a képoldali F_2 fókuszponton halad át. A tárgyoldali F_1 fókuszpontból induló fénysugár, miután áthaladt a lencsén, az optikai tengellyel párhuzamos. Határozzák meg, az elmondottak alapján, a tárgyoldali f_1 valamint a képoldali f_2 fókusz távolságokat! A fókusz távolságokat az R_1, R_2 görbületi sugarakkal, valamint az A-3 ábrán feltüntetett n_1, n_2, n_3 törésmutatókkal fejezzék ki!
- Rajzolják le sematikusan az A pont leképezését nevezetes fénysugarakkal, ha az A pont a távolságban van a lencsétől ($f_1 < a < 2f_1$), távolsága az optikai tengelytől y_A ! Az A pont a B pontba képződik le, amely b távolságban van a lencsétől. Vezessék le a leképezési törvényt erre az esetre!
- Határozzák meg az olajcsepp felső és alsó gömbfelületének R_1 és R_2 görbületi sugarait a megadott értékekre, valamint, ha a levegő törésmutatója $n_1 = 1,00$, az olajé $n_2 = 1,45$ és a vízé $n_3 = 1,33$!

A feladatot oldják meg általánosan, ha $n_1 < n_2 < n_3$, majd határozzák meg f_1, f_2, R_1 és R_2 -t a megadott értékekre! Az olajcseppről tételezzék fel, hogy vékony optikai lencse! Tételezzék fel, hogy az összes sugár és az optikai tengely által zárt szög nagyon kicsi, és érvényesek a következő közelítőleges egyenlőségek: $\sin \alpha \approx \alpha \approx \tan \alpha$.

4. Az indukciós tekercs

Az indukciós tekercsben folyó áram mágneses mezőt hoz létre, és ebben energia tárolódik. A tekercsben azonban hő is felszabadul. A jelenséget egy L indukciójú ideális tekercs (induktor) és egy vele sorosan kapcsolt R ellenállású rezisztor segítségével írjuk le (A–4 ábra).

A tekercset egy f frekvenciájú, állítható kimeneti feszültségű áramforráshoz csatlakoztatjuk, amely méri a kimeneti áramot. A tekercshez sorosan csatlakozik egy R_S változtatható ellenállású szabályozó rezisztor – segítségével beállítjuk (az áramforrás U_Z kimeneti feszültségénél) a tekercsben folyó I_C áramerősséget. A V voltméterrel a tekercsen fellépő U_C feszültséget mérjük.

A–4 ábra

- Határozzák meg a tekercs L indukcióját és R ellenállását az említett adatokból!
- Mekkora a tekercsben felszabaduló hő P_C teljesítménye?
- Határozzák meg az áramforrás pólusain és a tekercsen levő feszültség közti φ fáziseltolódást!

A feladatot oldják meg általánosan, majd a megadott értékekre: $R_S = 60 \Omega$, $U_Z = 12,0 \text{ V}$, $I_C = 100 \text{ mA}$, $U_C = 10,1 \text{ V}$, $f = 1,00 \text{ kHz}$. A megadott feszültségek és áramerősségek effektív értékek.